

Андрій Чуткий

●

АРХІВ КИЇВСЬКОГО КОМЕРЦІЙНОГО ІНСТИТУТУ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОРПУС ДОКУМЕНТІВ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ПОЧАТКУ ХХ ст.

Стаття присвячена введенню до наукового обігу корпусу документів архіву Київського комерційного інституту. Систематизуються аспекти спрямованості історичних студій, що можуть бути здійснені на основі цього масиву архівних джерел. Обґрунтовується важливість даного корпусу документів як для мікро-, так і для макроісторичних досліджень у рамках історії України початку ХХ ст.

Ключові слова: архів Київського комерційного інституту, історія України початку ХХ ст., інтелектуальна історія.

Дослідження джерельної бази, що допомагає краще вивчати різні аспекти історії, завжди залишатиметься актуальною складовою історичних студій. Саме писемні джерела для періоду другої половини ХІХ – початку ХХ ст. мають першочергове значення і саме вони здатні створити найбільш повну та різноаспектну реконструкцію тієї епохи.

Натомість попри триваючі активні історіографічні дослідження ще й дотепер значний масив архівних матеріалів залишається не залученим до наукового обігу. І це стосується не поодиноких справ, а цілих фондів, які нараховують величезну кількість архівних документів, що здатні посприяти поглибленню реконструкції найрізноманітніших складових історичних досліджень. Одним із чималого переліку подібних випадків є архів Київського комерційного інституту. Нині він зберігається в Державному архіві м. Києва (фонд 153) і нараховує кілька десятків тисяч справ. До них примикають документи з архіву Київського інституту народного господарства (фонд 871), оскільки цей інститут був правонаступником Київського комерційного інституту і в ньому продовжувало працювати чимало осіб, що розпочинали роботу в цьому вузі до 1920 р., тобто тоді, коли він мав назву Київський комерційний інститут. Тож їх особові справи відклались в архіві Київського інституту народного господарства. Також до масиву архівних справ Київського комерційного інституту ми віднесли й особову справу «и.о. директора Киевского коммерческого института сверхштатного ординарного профессора М.В. Довнар-Запольского», що була виявлена в архіві університету Св. Володимира¹.

Актуальність всебічного вивчення корпусу документів, що відклались в архіві Київського комерційного інституту, зумовлена тим, що ці матеріали дозволяють дослідити чимало кількості питань, що стосуються найрізноманітніших складових історії України початку ХХ ст. Так, тут вміщені документи, пов'язані з діяльністю професорсько-викладацького складу Київського комерційного інституту², з-поміж якого було чимало визначних вчених. Зокрема, тут зберігаються особові справи К.Г. Воблого, Д.О. Граве, А.Н. Гілярова, Н.Б. Делоне, С.А. Єгізарова, М.Ф. Кравчука, П.Р. Сльозкіна, Є.Є. Слуцького та ін. Подібного роду архівні матеріали дозволяють подолати низку прогалин у офіційній біографії цих

© Чуткий Андрій Іванович – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та теорії господарства Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана (КНЕУ), директор музею історії КНЕУ.

науковців та сприяють її систематизації, але часом містять і документи, що проливають світло також і на неофіційний рівень життя професури. Так, в особовій справі М.В. Довнар-Запольського, окрім офіційної біографії та послужного списку (кілька разів продубльованого), містяться матеріали, пов'язані з наданням йому закордонних відряджень, і зазначені особи, на яких покладалось виконання обов'язків ректора Київського комерційного інституту (оскільки ці кандидатури подавались самим Довнар-Запольським, то на основі цих документів можна встановити коло найбільш наближених до нього осіб з числа професорсько-викладацького складу інституту). Також тут вміщено документ – судову повістку, якою його запрошували взяти участь (як свідка) у слуханні справи про крадіжку у студента Київського комерційного інституту паспорта; про накладення штрафу за неявку до суду свідком у справі студента І. Васюченка; про заходи із прискорення вирішення питання про зрівняння Київського комерційного інституту в правах із державними вузами; про придбання інститутом земельної ділянки; про затвердження уставу інституту та порядку введення його в дію і т.п., що становлять основну частину цієї архівної справи³.

Таким чином, подібного роду архівні матеріали сприятимуть створенню детальних та достовірних біографічних довідок щодо окремих членів професорсько-викладацького складу Київського комерційного інституту.

Не менше значення мають і матеріали, що містять узагальнюючі дані щодо професорсько-викладацького складу Київського комерційного інституту⁴. Ці архівні документи також здатні дати важливу інформацію для глибшого вивчення інтелектуальної історії. Зокрема, на їх підставі можна встановити етнічне походження, місце здобуття освіти та працю в ін. навчальних закладах або установах, що її проводили викладачі інституту, і загалом – здійснювати дослідження узагальнюючого характеру щодо професорсько-викладацького складу та ректорського корпусу Київського комерційного інституту⁵.

Саме на основі дослідження зведених статистичних даних по викладацькому складу Київського комерційного інституту можна реконструювати динаміку зміни його чисельності, а офіційне листування інституту з Міністерством торгівлі та промисловості (якому підпорядковувались навчальні заклади комерційного профілю) дозволяє дійти висновку, що зміна чисельності викладачів регламентувалась урядовими інструкціями (щодо вузів це були типові статуту⁶) і не могла бути оскаржена навіть у приватному навчальному закладі, яким був Київський комерційний інститут. Даний висновок наочно підтверджує пануючу у вітчизняній історичній науці тезу про особливий політичний диктат в освітній сфері Російської імперії.

Проте матеріали з архіву Київського комерційного інституту, які стосуються його професорсько-викладацького складу, доводять, що з-поміж нього були й особи, які в силу своєї «неблагонадійності» (з точки зору урядових кіл) не могли працювати в інших навчальних закладах імперії. До таких належали, зокрема, А.В. Корчак-Чепурковський⁷ (якому Довнар-Запольський у червні 1912 р. навіть довірив виконувати обов'язки ректора інституту на час одного зі своїх відряджень)⁸; або згодом всесвітньо відомий учений-економіст та математик Є.Є. Слуцький⁹, який у 1899 та 1902 рр. був помічений у антиурядових виступах і тому не міг здобути навіть вищої освіти в межах Російської імперії¹⁰.

Таким чином, усе ж таки приватний статус Київського комерційного інституту дозволяв його керівництву проводити більш незалежну кадрову політику, аніж державні вузи, наприклад, той-таки Київський університет, де, як відомо, саме через «неблагонадійність» не зміг здобути кафедр ряд визначних діячів українського національного руху, як то П.Г. Житецький або М.С. Грушевський¹¹.

Навчальні програми (що також зберігаються в архіві Київського комерційного інституту) підтверджують як навантаження, а отже, і задіяність того або іншого викладача в навчальному процесі Київського комерційного інституту, так і дозволяють визначити загальний зміст та структуру навчального процесу, пріоритети у викладанні тощо¹². Ці ж документи засвідчують і рівень матеріальної винагороди

професорів та інших викладачів. Таким чином, даний масив документів дозволяє створити завершену картину щодо структури професорсько-викладацького складу (включаючи як його кількісну, так і якісну оцінку) і прослідкувати динаміку змін у його контингенті протягом 1908–1920 рр., тобто за весь період існування Київського комерційного інституту.

Окрема група справ з архіву Київського комерційного інституту висвітлює й діяльність його відділень (згодом реорганізованих у факультети), окремих кафедр (зберігся ряд протоколів кафедральних засідань, що містять як порядок денний, так і списки членів кафедр), музею товарознавства, видання «Записок Киевского коммерческого института» (незмінним редактором яких аж до своєї смерті був О.О. Русов, який, вочевидь, був «душею» цієї справи, бо невдовзі після його смерті вихід «Записок» припинився)¹³, справу побудови та розширення власного приміщення¹⁴, бібліотеки тощо. Ці документи становлять особливий інтерес, оскільки дозволяють зрозуміти всю масштабність та оперативність розгортання матеріальної бази цього вищого навчального закладу, що засвідчує його нагальність для потреб господарського розвитку українських земель і водночас ставлять питання виявлення, що з цієї спадщини збереглося до нашого часу. Так, бібліотека інституту вважалась однією з найкращих у місті, ставши навіть базою для започаткування у 1918 р. Народної бібліотеки (нині Центральна наукова бібліотека України ім. В.І. Вернадського), а Музей товарознавства мав найповнішу колекцію зразків усіх товарів, що тоді виготовлялись у межах Російської імперії, а також мав значні колекції старовинних речей.

Важливе значення для загальної оцінки інституційних умов функціонування Київського комерційного інституту має проект його статуту та, власне, затверджений статут, що також збереглися у його архіві. Ці матеріали засвідчують, що справа створення статуту інституту була справою його керівництва в особі М.В. Довнар-Запольського, який залучався (як підтверджують й архівні матеріали) також і до справи розбудови комерційної освіти в рамках цілої Російської імперії¹⁵.

Інший не менш цікавий, а кількісно – найбільший масив документів з архіву Київського комерційного інституту пов'язаний із його студентським контингентом. Цей масив включає як справи осіб, що розпочали навчання у ньому, але потім мусли звільнитись або перевелися до інших вузів імперії¹⁶, а також і особові справи тих студентів, що закінчили повний курс наук у ньому¹⁷, або незавершених справ¹⁸. До цієї частини архіву Київського комерційного інституту примикають також матеріали, пов'язані зі складенням студентами інституту іспитів, захисту курсових робіт, відрядженнями з науковою метою та студентськими організаціями, що діяли у Київському комерційному інституті та зведені дані по студентах¹⁹. Загалом кількість справ, що стосуються студентства, становить майже дві третини від загальної кількості справ, що нині зберігаються в архіві Київського комерційного інституту.

Перша частина архівних справ студентів (ті з них, що стосувались осіб, які вибули з інституту, не завершивши навчання) характеризується фрагментарністю – тут відсутні (за певними винятками) матрикули та екзаменаційні відомості тощо, і загалом ці архівні справи представлені переважно заявами про вступ та про вибуття. Однак вони дозволяють встановити причини зміни навчального закладу або й припинення навчання загалом, що можна використати для оцінки процесу плинності студентського контингенту у вузах українських земель початку ХХ ст. Містяться тут і фото окремих студентів, з-поміж яких були й такі знакові постаті, як, наприклад, О.П. Довженко²⁰ або К.В. Островитянов²¹. Архівна справа студента Київського комерційного інституту О.П. Довженка включає: 1) виписку з метричної книги м. Сосниця за 1894 р., що зберігається у Чернігівській духовній консисторії; 2) копію атестата Глухівського учительського інституту від 3.06. 1914 р. (яким засвідчується, що з-поміж усіх навчальних дисциплін Довженко виявив особливий нахил до педагогіки); 3) висновок про непридатність О.П. Довженка до військової служби від 15.07. 1917 р.; 4) залікову книжку Київського комерційного інституту – оригінал (у ній не проставлені відмітки, але зазначені дисципліни та прізвища

викладачів за осінь 1917 р. – осінь 1918 р. із зазначенням бухгалтерії про сплату за навчання, а завершується вона записом про те, що з осені 1920 р. Довженко числиться на другому курсі – таким чином залишається незрозумілим, чи навчався він з осені 1918 по осінь 1920 р.); 5) заяву О.П. Довженка про вступ до інституту вільнослухачем на економічне відділення, надіслану в липні 1917 р. з Сосниці; 6) формулярний список про службу вчителем 2-го Житомирського вищого початкового училища за 1914 р.; 7) фото О.П. Довженка²². Таким чином, ця невелика за обсягом архівна справа дає значний матеріал для детального виписування раннього періоду біографії згодом визначного кінорежисера, письменника О.П. Довженка.

До речі, архів Київського комерційного інституту дає підстави стверджувати, що з-поміж студентів цього вузу було чимало вихідців з Чернігівщини, що зумовило навіть утворення окремого Чернігівського земляцтва в середовищі студентів інституту²³. Отже, на підставі цього виду документів з архіву Київського комерційного інституту можна провести реконструкцію студентства і в плані географії його походження.

Ще вичерпнішу інформацію, що дозволяє провести реконструкцію всього студентського контингенту, створивши, так би мовити, його збірний портрет, містить та частина справ, що стосується осіб, які пройшли повний навчальний курс в інституті. В їх особових справах наявні: заяви про вступ (з яких можна отримати інформацію про вік та місце походження того або іншого студента), атестати (допомагають визначити тип навчального закладу, який абітурієнт закінчив перед вступом до інституту, та рівень його успішності в ньому), метричні виписки (засвідчують соціальне походження та сімейний стан вступників), залікові книжки або матрикули (що засвідчують рівень успішності студентів та відображають структуру навчального процесу), студентські квитки (які так само, як і матрикули, містять фото самих студентів) та ряд ін. документів.

Також на підставі вивчення збережених справ по відрядженнях студентів можна розробляти географію місць проходження студентами практики та написання дипломних робіт.

Таким чином, на основі вивчення особових справ студентів можна досить об'єктивно реконструювати всі аспекти збірного портрета тогочасного студента (вік, стать, соціальне походження, місце походження, успішність у навчанні, а часом і майновий стан, віросповідання, національну приналежність – останнє не завжди). Подібним викладкам особливо сприяють узагальнюючі статистичні дані по студентству Київського комерційного інституту за різні роки²⁴ (проте лише у поєднанні з вивченням справ окремих студентів узагальнення у даній сфері будуть найоб'єктивнішими). Саме зведені дані по студентському контингенту полегшують його загальну оцінку за вищезазначеними пунктами і водночас дозволяють прослідкувати динаміку зміни студентського контингенту та ув'язувати її зі змінами в офіційному курсі влади.

Так, набуття статусу інституту Київськими вищими комерційними курсами у 1908 р. підвищило їх акредитацію і посприяло подальшому збільшенню кількості абітурієнтів. Водночас зрівняння у правах із державними вузами посилило державний контроль за інститутом, що зумовило зменшення відсотка євреїв у ньому: якщо початково вони становили основну частину його студентства, то з 1912 р. їх кількість в інституті поступово, але невпинно зменшується. Водночас він зростає під час встановлення радянської влади на початку 1918 р., а згодом у 1919 р. Натомість у період Гетьманату та частково й Директорії УНР в інституті суттєво зросла чисельність студентів українського походження, чому сприяли й урядові розпорядження, що відклались в архіві інституту. Отже, засвідчується вибірковість політики різних урядів у національному питанні, що вплинула й на зміну пропорції різних етносів у студентському контингенті Київського комерційного інституту.

Також комплексне вивчення архівних документів з усіх описів, що утворюють масив документів архіву Київського комерційного інституту, дозволяє робити висновок також і про те, що у цьому архіві присутні не лише матеріали, які

стосуються виключно історії Київського комерційного інституту, хоча й вони відображають загальний контекст епохи. Поряд із ними в архіві Київського комерційного інституту містяться й документи, що самі по собі є відображенням більш широкого контексту історії України перших десятиліть ХХ ст. Проте ці документи розпорошені по справах, що мають вузьке спрямування і тому залишаються невідомими широкому загалу фахівців, але містять інформацію, що може суттєво збагатити загальні концепції побудови вітчизняної історії за цей період або й провести ревізію існуючих поглядів. Наведу лише кілька прикладів: оцінка документів зі справ, пов'язаних із евакуацією та реєвакуацією інституту в 1915-1916 рр.; справа, що стосується придбання інститутом бібліотеки покійного професора М.В. Самофалова; аналіз чисельності документів в архіві Київського комерційного інституту за різні роки та діяльність студентських організацій національної спрямованості в інституті.

На підставі дослідження документів, пов'язаних з евакуацією-реєвакуацією інституту, встановлюється роль влади у справі евакуації установ Києва в 1915 р. – вона, як свідчать документи з архіву Київського комерційного інституту є визначальною і фактично примушує навчальні заклади та інші установи міста до негайної евакуації в серпні-вересні 1915 р.²⁵ Паралельно здійснюється перевірка професорсько-викладацького складу та студентства на лояльність, посилюються репресії, відбувається звільнення підданих воюючих з Російською імперією держав²⁶. Окремі складові документи справ, що пов'язані з евакуацією та реєвакуацією Київського комерційного інституту, розписують сам перебіг евакуації та вплив цих процесів на долю вузівського середовища в цілому та окремих його суб'єктів зокрема. Ці документи загалом дозволяють робити висновок про суттєве погіршення життєвого рівня не лише студентства, але й професорсько-викладацького складу і революціонізацію студентських мас. Тож ці архівні документи підтверджують тезу про те, що соціально-економічна криза, викликана Першою світовою війною, спровокувала у 1916 р. і кризу політичну.

У справі ж, що стосується придбання для поповнення книжкового фонду Київського комерційного інституту бібліотеки покійного професора М.В. Самофалова²⁷, так само розкриваються не лише обставини боротьби за право придбання цієї бібліотеки між Комерційним інститутом та Вищими жіночими курсами (і це за умов революції 1917–1921 рр.), а й подається (у листах вдови покійного професора на ім'я ректора інституту) бачення самих революційних подій крізь призму їх сприйняття дружиною покійного професора М.В. Самофалова. У своєму листі (який на основі інших документів з цієї справи датується квітнем 1918 р. і зберігається у справі про придбання Київським комерційним інститутом бібліотеки покійного професора Самофалова) його дружинка оповідає, що її зятя (теж професора) більшовики розстріляли у Ростові «на глазах у моей дочери, которая умоляла их не убивать ее мужа», і тепер побоюємось, аби вона не збожеволіла. Далі вона свідчить про надзвичайну потребу в грошах через повне зубожіння і просить прискорити видачу належної їй за бібліотеку суми²⁸. У листі, що передував цьому, жінка звертається з проханням вислати гроші, що стало можливим, оскільки «с приходом немцев все успокоилось», а перед цим у них все розграбували²⁹. У наступному листі вона просить не вислати грошей поштою, оскільки тоді вона не зможе їх отримати³⁰. Загалом ці листи засвідчують цілковиту дестабілізацію життя з приходом більшовиків (описується ситуація в Одесі та на півдні колишньої Російської імперії загалом) і що з весни 1918 р. в Україні з приходом німецьких військ утвердився певний порядок та спокій (подібні висновки характеризували настрої частини тогочасної інтелігенції).

Так само широке узагальнення можна зробити з оцінки рівня збереженості документів з архіву Київського комерційного інституту за різні роки всього періоду його існування, тобто з 1908 по 1920 р. Аналізуючи чисельність збереженої документації за різні роки між 1908 р. (коли був започаткований Київський комерційний інститут на базі Київських вищих комерційних курсів) і до 1920 р.

(коли цей вуз був одержавлений і реорганізований у Київський інститут народного господарства), можна помітити факт поступового збільшення документації, що зумовлювалося поступовим зростанням чисельності його професорсько-викладацьких кадрів та обслуговуючого персоналу і особливо – чисельності студентства (остання зростає з 900 у 1908 р. до понад 4000 у 1913 р.).

Водночас починаючи з 1918 р. кількість документації в архіві Київського комерційного інституту починає зменшуватись і особливо істотно в 1919-1920 рр. Проте це ніяк не свідчило про скорочення створюваних у ці роки документів або виникнення дефіциту на папір – це спростовується тим фактом, що інститут і в цей час активно поповнювався новими студентами та викладачами, а чимало документів, створених в інституті у 1910–1917 рр., у наступному десятилітті стали матеріалом для друку нових документів.

Отже, вочевидь, маємо справу зі свідомим знищенням документації «старого режиму» в умовах встановлення радянської влади. Таким чином, маємо наочне підтвердження висновку вітчизняних історіографів про факти знищення більшовиками величезного масиву архівної документації внаслідок т.зв. макулатурної кампанії або й свідомого знищення документів з політичних мотивів.

Натомість низка справ з архіву Київського комерційного інституту змушує переглянути усталене бачення окремих складових історії України початку ХХ ст. Так, у період 1908-1911 рр., що відомий в історії України як доба столипінської реакції (яка характеризувалася цілковитим припиненням українського національно-визвольного руху на підвладних Російській імперії українських землях), у Київському комерційному інституті (що розташовувався на одній з центральних вулиць тогочасного Києва – Бібіковському бульварі) цілком легально діяла Українська студентська громада³¹, що одним із своїх ключових завдань визначила «содействовать развитию украинского национального самосознания»³². Схожу мету переслідували також й інші засновані при інституті студентські організації національного характеру, зокрема Товариство польської молоді та Наукове товариство студентів-грузинів. Таким чином, вивчення подібних документів змушує переглянути однозначні усталені висновки щодо певних періодів української історії початку ХХ ст. у плані допущення можливостей для варіативності та відхилень від магістральної лінії.

Отже, роблячи загальні висновки дослідженої теми, можемо незаперечно дійти висновку, що архів Київського комерційного інституту становить цікавий масив архівних документів, що можуть суттєво посприяти справі більш повного та об'єктивного дослідження історії України початку ХХ ст. Документи з архіву цього вузу допомагають перш за все поглибити мікроісторичні дослідження у рамках цього періоду. Так, предметом окремих розвідок можуть стати дослідження студентського контингенту та професорсько-викладацького складу. І урядові політики Російської імперії в сфері вищої освіти, персоналістика. Також на основі цих документів можна досліджувати і такі більш загальні теми, як історія повсякденності та інтелектуальна історія. Прислужаться документи з архіву Київського комерційного інституту і для поповнення та поглиблення досліджень у рамках історії України початку ХХ ст. загалом. Усе це доводить необхідність вивчення як цього, так й інших подібного роду архівних фондів.

1. Державний архів м. Києва (далі – ДАК), ф. 16, оп. 1, спр. 52.

2. ДАК, ф. 153, оп. 1; ДАК, ф. 871, оп. 2; ДАК, ф. 16, оп. 1, спр. 52.

3. ДАК, ф. 16, оп. 1, спр. 52, арк. 37-222.

4. ДАК, ф. 153, оп. 8, спр. 315, 316, 331, 649, 1125, 1126; ДАК, ф. 153, оп. 10, спр. 27; ДАК, ф. 153, оп. 11, спр. 2.

5. Чуткий А.І. М.В. Довнар-Запольський і справа вищої економічної освіти в Україні / А.І. Чуткий // Історичний журнал. – № 4. – 2007. – С. 84-92; Чуткий А.І. Ректорський корпус Київського комерційного інституту: спроба наукової реконструкції / А.І. Чуткий // Література та культура Полісся. – Ніжин, 2011. – Вип. 61. – С. 119-129.

6. Щетинина Г.И. Университеты России и устав 1884 г. / Г.И. Щетинина. – М.: Наука, 1976. – С. 4, 41.
7. ДАК, ф. 871, оп. 2, спр. 169.
8. ДАК, ф. 16, оп. 1, спр. 52, арк. 92.
9. ДАК, ф. 871, оп. 2, спр. 356; Слуцький Є.Є. Теорія граничної корисності / Упоряд. В.М. Фещенко, Т.В. Куриленко. – К.: КНЕУ, 2006. – С. 12-13.
10. ДАК, ф. 871, оп. 2, спр. 57-57 зв.
11. Alma mater. Університет Св. Володимира напередодні та в добу Української революції 1917-1920. Матеріали, документи, спогади. – К.: Прайм, 2000. – Кн. 1. – С. 86-114.
12. ДАК, ф. 153, оп. 8, спр. 63, 65, 77, 208, 209, 892, 1483, 1545 та ін.; ДАК, ф. 153, оп. 10, спр. 11; оп. 11, спр. 2, 73.
13. ДАК, ф. 153, оп. 8, спр. 63, 65, 77, 208, 209, 892, 1483, 1545 та ін.; ДАК, ф. 153, оп. 10, спр. 11; ДАК, ф. 153, оп. 11, спр. 2, 73.
14. ДАК, ф. 153, оп. 8, спр. 33, 34; ДАК, ф. 153, оп. 10, спр. 2.
15. ДАК, ф. 153, оп. 8, спр. 129; Довнар-Запольский М.В. Новый тип высшего образования / М.В. Довнар-Запольский // Речь, произнесенная в собрании киевского купеческого общества 23-мая 1907 г. – К., 1907. – С. 21-25.
16. ДАК, ф. 153, оп. 3, 6.
17. ДАК, ф. 153, оп. 2, 4, 7.
18. ДАК, ф. 153, оп. 9, 12.
19. ДАК, ф. 153, оп. 8, спр. 5-10, 49-60, 135-147, 320, 507-706, 916-934, 1353-1559; ДАК, ф. 153, оп. 9; ДАК, ф. 153, оп. 10, спр. 30, 49; ДАК, ф. 153, оп. 11, спр. 3-71, 74; ДАК, ф. 153, оп. 12; ДАК, ф. 153, оп. 14.
20. ДАК, ф. 153, оп. 5, спр. 2508.
21. ДАК, ф. 153, оп. 3, спр. 2603.
22. ДАК, ф. 153, оп. 5, спр. 2508.
23. ДАК, ф. 153, оп. 8, спр. 320, арк. 1.
24. ДАК, ф. 153, оп. 8, спр. 37, 416, 546, 823; ДАК, ф. 153, оп. 10, спр. 30.
25. ДАК, ф. 153, оп. 8, спр. 1277, арк. 118, 125.
26. ДАК, ф. 153, оп. 8, спр. 823, арк. 58.
27. ДАК, ф. 153, оп. 8, спр. 1154-1155.
28. ДАК, ф. 153, оп. 8, спр. 1155.
29. ДАК, ф. 153, оп. 8, спр. 1155, арк. 73.
30. ДАК, ф. 153, оп. 8, спр. 1155, арк. 74.
31. Чуткий А.І. Український студентський гурток у Київському комерційному інституті (1908-1914 рр.) / А.І. Чуткий // Пам'ятки: археографічний щорічник. – К., 2008. – Т. 8. – С. 122-128.
32. ДАК, ф. 153, оп. 8, спр. 8, арк. 3.

Статья посвящена введению в научный оборот корпуса документов архива Киевского коммерческого института. Систематизируются аспекты направленности исторических изысканий, которые могут быть изучены на основе этого массива архивных материалов. Обосновывается важность этого корпуса документов как для макро-, так и для микроисторических исследований в рамках истории Украины начала XX в.

Ключевые слова: архив Киевского коммерческого института, история Украины начала XX в., интеллектуальная история.

The article is dedicated to the introduction to the scientific circulation of the case of documents from the Kyiv Commercial Institute archive. The aspects of the historical studies direction which might be held on the basis of this massive of the archive sources are systematized. The importance of this case of documents as for micro - , so for macrohistorical studies in the frame of the history of Ukraine in the beginning of XXcentury is proved.

Key words: the Kyiv Commercial Institute archive, the history of Ukraine in the beginning of XX century, intellectual history.